

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี วิชาธรรมวิภาค ระดับมัธยมศึกษา

คำนำ

คู่มือเตรียมสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา วิชาธรรมวิภาค ได้ทั้งสรุปย่อเนื้อหาและตัวอย่างข้อสอบ ตรงตามหลักสูตรแม่กองธรรมสนามหลวง ภายในเล่มมีเนื้อหาประกอบด้วย สรุปย่อเนื้อหาและตัวอย่างข้อสอบที่ใช้สอบในปัจจุบันครบ เฉพาะวิชาธรรมวิภาค ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา เหมาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนใช้ทบทวนเนื้อหาและเตรียมความพร้อมก่อนสอบ

ผู้จัดทำหวังว่า นักเรียนธรรมศึกษาจะได้รับประโยชน์จาก การศึกษาหนังสือเล่มนี้ โดยจัดทำเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและสรุปย่อเนื้อหาวิชานี้ ที่จะช่วยเสริมความเข้าใจในแนวทางการออกข้อสอบได้ง่าย ใช้ทบทวนเนื้อหาก่อนเข้าสอบธรรมสนามหลวง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการทำข้อสอบได้มากยิ่งขึ้นและสามารถสอบผ่านธรรมศึกษาตรีได้อย่างภาคภูมิใจ

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณทุกที่เข้ามาหาความรู้ธรรมะของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำไปสอบแล้วยังสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทำให้ชีวิตพบความสุขทางกายใจมากขึ้น พร้อมทั้งความช่วยเหลือสนับสนุนในการทำงานนี้

ขอน้อมอุทิศบุญกุศลทั้งหลายอันจะเกิดขึ้น แต่มหาปูชนียาจารย์ มารดาบิดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สารบัญ

เรื่อง

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้น

เกี่ยวกับขอบข่าย ธรรมศึกษา

- ๑. ธรรมศึกษา
- ๒. ธรรมวิภาค

บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ (ทุกะ)

- ๑. กรรมฐาน ๒
- ๒. กาม ๒
- ๓. บุชา ๒
- ๔. ปฏิสันถาร ๒
- ๕. สุข ๒

บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ (ติกะ)

- ๑. รตนะ ๓
- ๒. อกุศลวิตก ๓
- ๓. กุศลวิตก ๓
- ๔. อัคคี ๓
- ๕. อธิปไตย ๓
- ๖. ญาณ ๓
- ๗. ตัณหา ๓

บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ)

- ๑. อริยสัจ ๔
- ๒. อิทธิบาท ๔
- ๓. อัปปมัญญา ๔

บทที่ ๕ คิหิปฏิบัติ

- ๑. มิตรปฏิรูป ๔
- ๒. มิตรแท้ ๔

ประกาศสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง
เรื่อง ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕ ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบอนุมัติให้สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้เป็นไปตามขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ และประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามขอบข่ายดังกล่าวซึ่งผ่านการประเมินจากผู้แทนนักเรียน ข้าราชการ และ นักวิชาการแล้ว โดยมีรายละเอียดในการประกาศใช้ ดังนี้

๑. ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นโทและชั้นเอกทุกระดับ

๒. ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นเอกทุกระดับ

๓. ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เป็นต้นไป ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป

จึงประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมได้ทราบและปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมดังกล่าวโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

แม่กองธรรมสนามหลวง

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้น สำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดจนหัดแต่งแก้กระทู้ธรรม เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผล ทำให้ภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับราชการยกเว้น ส่วนสามเณร จะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงกำหนดหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น องค์นักธรรม สำหรับภิกษุสามเณรชั้นนวกะ (คือผู้บวชใหม่) ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งแรกนี้ มี ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นในอรรถกถาธรรมบท พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรมให้เหมาะสมสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไปจะเรียนรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรเป็น ๒ อย่างคือ อย่างสามัญ เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม และ อย่างวิสามัญ เพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบทมีแก้รรถก บาลีไวยากรณ์และสัมพันธ์ และวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญ และวิสามัญ

ปัจจุบัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้ มี พระพรหมมุนี (พรหมคุตเถร) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วยดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน

ศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม ได้ดำเนินการเข้าอบรมศีลธรรม จริยธรรมและสอนธรรมศึกษาตามสถานศึกษาต่าง ๆ โดยมีนักเรียนนักศึกษาและประชาชนผู้สนใจทั่วไป สนใจกิจกรรมของศูนย์ฯ เป็นอย่างมากตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ธรรมศึกษา คือ การเรียน การสอน การสอบธรรมสนามหลวงสำหรับคฤหัสถ์หรือบุคคลทั่วไป ที่ไม่ใช่บรรพชิต (พระภิกษุสามเณร) ซึ่งธรรมศึกษานั้นเป็นหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาส เรียกว่า “ธรรมศึกษา” ในปัจจุบันมีการเรียนทั้งหมด ๓ ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี, ธรรมศึกษาชั้นโท, และธรรมศึกษาชั้นเอก

เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต แม่กองธรรมสนามหลวง

“กล่าวว่า ธรรมศึกษา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักของชีวิต ดังนั้น ธรรมศึกษา ก็คือการศึกษาข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของทุกคนในโลกนี้ มิใช่เฉพาะพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่ทุกคน ทุกศาสนาในโลก ต้องศึกษา ต้องรู้หลักปฏิบัติ เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นความสุขความเจริญในชีวิต เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสังคมส่วนรวม ประเทศชาติ และชาวโลก การเรียนธรรมศึกษาจึงต้องเรียนให้รู้ ให้สามารถพิจารณาให้เห็นจริงตามหลัก คือการมองให้รู้ว่ ปฏิบัติเช่นนี้แล้ว ได้ผลจริงหรือไม่ หรือปฏิบัติแล้ว เกิดประโยชน์เช่นไร” ...อ้างที่

มีเนื้อหาการเรียนอย่างไร

ธรรมศึกษา มีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรการเรียนนักธรรมของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน เว้นแต่วิชาวินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้ เเบญจศีลเบญจธรรมในชั้นตรี ใช้อุโบสถศีลในชั้นโท และใช้กรรมบถ ๑๐ ในชั้นเอก

ธรรมวิภาค อ่านว่า ทำ-มะ-วิ-พาก

ประกอบด้วยคำว่า ธรรม + วิภาค (๑) “ธรรม” บาลีเป็น “ธมฺม” (ทำ-มะ) รากศัพท์มาจาก ธฺ (ธาตุ = ทรงไว้) + รมม (ปัจจัย) ลบ ร ที่สุดธาตุ (ธฺ > ธ) และ ร ต้นปัจจัย (รมม > มม) : ธฺ > ธ + รมม > มม : ธ + มม = ธมฺม (ปุงลึงค์) แปลตามศัพท์ว่า –

(๑) “กรรมที่ทรงไว้ซึ่งความดีทุกอย่าง” (หมายถึงบุญ)

(๒) “สภาวะที่ทรงผู้ดำรงตนไว้มิให้ตกไปในอบายและวัฏทุกข์” (หมายถึงคุณธรรมทั่วไปตลอดจนถึงโลกุตระธรรม)

(๓) “สภาวะที่ทรงไว้ซึ่งสัตว์ผู้บรรลุมรรคเป็นต้นมิให้ตกไปในอบาย” (หมายถึงโลกุตระธรรม คือมรรคผล)

(๔) “สภาวะที่ทรงลักษณะของตนไว้ หรืออันปัจจัยทั้งหลายทรงไว้” (หมายถึงสภาพหรือสัจธรรมทั่วไป)

(๕) “สภาวะอันพระอริยมรรคมีสิบเอ็ดองค์เป็นต้นทรงไว้ ปุถุชนทรงไว้ไม่ได้” (หมายถึงโลกุตระธรรม คือมรรคผล)

คำแปลตามศัพท์ที่เป็นกลางๆ “ธมฺม” คือ “สภาพที่ทรงไว้”

“ธมฺม” สันสกฤตเป็น “ธฺม” เราเขียนอิงสันสกฤตเป็น “ธรรม”

ในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ บอกความหมายของ “ธรรม” ไว้ดังนี้ –

(๑) คุณความดี เช่น เป็นคนมีธรรมะ เป็นคนมีศีลมีธรรม

(๒) คำสั่งสอนในศาสนา เช่น แสดงธรรม ฟังธรรม ธรรมะของพระพุทธเจ้า

(๓) หลักประเพณีปฏิบัติในศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม

(๔) ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม

(๕) ความยุติธรรม, ความถูกต้อง, เช่น ความเป็นธรรมในสังคม

(๖) กฎ, กฎเกณฑ์, เช่น ธรรมะแห่งหมู่คณะ

(๗) กฎหมาย เช่น ธรรมะระหว่างประเทศ

(๘) สิ่งของ เช่น เครื่องไทยธรรม

ในที่นี้ “ธรรม” มีความหมายเน้นที่คำสั่งสอนและหลักประเพณีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

(๒) “วิภาค” บาลีอ่านว่า วิ-พา-คะ รากศัพท์มาจาก วิ (คำอุปสรรค = วิเศษ, พิเศษ, แจ่ม, ต่าง) + ภาช (ธาตุ = จำแนก, แบ่ง) + ณ ปัจจัย, ลบ ณ, แปลง ช เป็น ค

: วิ + ภาช = วิภาช + ณ = วิภาชน > วิภาช > วิภาค (ปุงลึงค์) แปลตามศัพท์ว่า “สิ่งอันเขาแบ่งออกเป็นต่างๆ” หมายถึง การจำแนก, การแบ่ง; การจำแนกรายละเอียด, การจัดชั้น (distribution, division; detailing, classification)

ในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ บอกไว้ว่า – “วิภาค : (คำนาม) การแบ่ง, การจำแนก; ส่วน, ตอน. (ป., ส.).”

ธมฺม + วิภาค = ธมฺมวิภาค (ทำ-มะ-วิ-พา-คะ) > ธรรมวิภาค (ทำ-มะ-วิ-พาก) แปลว่า การจำแนกธรรม, การแบ่งธรรมออกเป็น ส่วนๆ, การจัดแบ่งธรรมออกเป็นหมวด พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ของท่าน ป.อ. ปยุตฺโต ไขความไว้ว่า –

“ธรรมวิภาค : การจำแนกธรรม, การจัดหัวข้อธรรมจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าอธิบายและทำความเข้าใจ.”

*****

ขยายความ : “ธรรมวิภาค” ที่รู้จักกันในหมู่นักศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นส่วนหนึ่งในหนังสือ “นวโกวาท” ซึ่งมีเนื้อหาเป็น ๓ ส่วน คือ – ส่วนต้นเป็น “วินัยบัญญัติ” หรือศีลของภิกษุ – ส่วนกลางเป็น “ธรรมวิภาค” คือธรรมที่แยกคัดจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เช่น ธรรมที่มี ๒ ข้อย่อย รวมไว้หมวดหนึ่ง มี ๓ ข้อย่อยรวมไว้หมวดหนึ่งเป็นต้น – ส่วนหลังเป็น “คิหิปฏิบัติ” คือหลักปฏิบัติสำหรับ คฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป แสดงหลักธรรมที่ควรประพฤติ เช่น เรื่องทิศหก และที่ควรเว้น เช่น อกายมุข เป็นต้น

คำว่า “วิภาค” ถ้าฟังแต่เสียงแล้วให้สะกดเป็นคำ คนส่วนมากคงจะสะกดเป็น “วิพากย์” ซึ่งผิดทั้งคำและความหมาย

“วิพากย์” -ย การันต์ แบบนี้ไม่มีในภาษาไทย “พากย์” -ย การันต์ ไม่มี วิ- แบบนี้มีใช้ในภาษาไทย แปลว่า คำพูด หรือพูดแทน ผู้แสดงหรือพูดตามบทบาทของผู้แสดงโขน หนัง หรือภาพยนตร์ เป็นต้น เช่น พากย์โขน พากย์หนังตะลุง พากย์หนังใหญ่ พากย์ ภาพยนตร์ แต่ถ้าเป็น “วิพาก-” ต้อง ษ ฤชี การันต์ สะกดเป็น “วิพากษ์” แปลว่า พิจารณาตัดสิน

“ธรรมวิพากษ์” แม้จะแปลได้ความว่า พิจารณาตัดสินธรรม แต่ไม่ใช้ความหมายที่ต้องการในที่นี้ ในที่นี้ “ธรรมวิภาค” แปลว่า จำแนกธรรม หรือแบ่งธรรมออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าอธิบายและทำความเข้าใจ

ธรรมศึกษาขั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา สรุปย่อเนื้อหา-แนวข้อสอบ

ธรรมะหมวด ๒ (ทุกะ)

๑. กัมมัญฐาน ๒

- ๑) สมถกัมมัญฐาน กัมมัญฐานเป็นอุบายสงบใจ
๒) วิปัสสนากัมมัญฐาน กัมมัญฐานเป็นอุบายเรื่องปัญญา
กัมมัญฐานเนื่องด้วยกรรม ไม่เกี่ยวกับปัญญา จัดเป็นสมถกัมมัญฐาน กัมมัญฐานเนื่องด้วยทสฺสนะทางใจ ในคติของธรรมตา
ปรารภสภาวะธรรมและสามัญญลักษณะ จัดเป็นวิปัสสนากัมมัญฐาน

๑. คำว่า สมถะ หมายถึงอะไร ?

- ก. มกน้อย   ข. สันโดษ
ค. สงบใจ   ง. เห็นแจ้ง

๒. สมถกัมมัญฐาน เป็นอุบายสงบอะไร ?

- ก. สงบกาย   ข. สงบวาจา
ค. สงบใจ   ง. ถูกทุกข้อ

๓. การเจริญวิปัสสนา เป็นเหตุให้รู้แจ้งอะไร ?

- ก. สภาวะธรรม   ข. โลก
ค. อภิญญา   ง. ไตรภพ

๔. การพิจารณาสภาวะธรรมตามความเป็นจริง จัดเป็น
กัมมัญฐานใด ?

- ก. สมถกัมมัญฐาน   ข. วิปัสสนากัมมัญฐาน
ค. อสุภะ   ง. อนุสสติ

*****

๒. กาม ๒

- ๑) กิเลสกาม กิเลสเป็นเหตุใคร่ หมายถึง กิเลสที่อยู่ในจิตของบุคคล เช่น ความโลภ ความอิจฉาริษยา
๒) วัตถุกาม วัตถุอันน่าใคร่ หมายถึง สิ่งที่น่าใคร่ ชอบใจ ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ กาม หมายถึง
ความรักใคร่ ความพอใจ หรือความต้องการ มี ๒ อย่าง คือ
๑. กิเลสกาม จัดเป็นมารเพราะเป็นต้นเหตุล้าผลาญความดี
๒. วัตถุกาม จัดเป็นบ่วงแห่งมารเพราะเป็นเครื่องผูกจิตของผู้ไม่รู้เท่าทันให้ติดในกามคุณ

๑. กาม มีโทษโดยรวมแก่สัตว์อย่างไร ?

- ก. ทำให้ข้องอยู่ในโลก   ข. ทำให้รบราฆ่าฟันกัน
ค. ทำให้เห็นแก่ตัว   ง. ทำให้แข่งขันกันในโลก

๒. ผู้ที่ชอบเล่นเกมคอมพิวเตอร์ เชื่อว่าหลงยึดติดในอะไร ?

- ก. กิเลสกาม   ข. วัตถุกาม
ค. กามตัณหา   ง. ภาวตัณหา

๓. ข้อใด ไม่ใช่กิเลสกาม ?

- ก. ราคะ   ข. โลภะ
ค. อิจฉา   ง. รูป

๔. กิเลสกาม หมายถึงข้อใด ?

- ก. ราคะ   ข. โลภะ
ค. อิจฉา   ง. ถูกทุกข้อ

๕. วัตถุกาม หมายถึงข้อใด ?

- ก. รูปสวย   ข. เสียงไพเราะ
ค. กลิ่นหอม   ง. ถูกทุกข้อ

๖. เสียงประเภทใด จัดเป็นวัตถุกาม ?

- ก. เสียงสวดมนต์   ข. เสียงเพลง
ค. เสียงพรุสวาท   ง. เสียงนินทา

๗. กิเลสอันเป็นเหตุให้ใคร่ เรียกว่าอะไร ?

- ก. กามคุณ   ข. กิเลสกาม
ค. วัตถุกาม   ง. กามฉันทะ

๘. สิ่งที่น่าปรารถนาน่าพอใจ เรียกว่าอะไร ?

- ก. กามสังโยชน์   ข. กิเลสกาม
ค. วัตถุกาม   ง. กามฉันทะ

*****

๓. บูชา ๒

- ๑) อามิสบูชา บูชาด้วยอามิส (คือสิ่งของ)
๒) ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยปฏิบัติตาม

๑. พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการบูชาแบบใดว่าเป็นเลิศ ?

- ก. อามิสบูชา   ข. ปฏิบัติบูชา
ค. สักการบูชา   ง. พุทธบูชา

๒. อามิสบูชา หมายถึงการบูชาด้วยอะไร ?

- ก. การถวายดอกไม้   ข. การถวายอาหาร
ค. การถวายศาลา   ง. ถูกทุกข้อ

*****

๔. ปฏิสันถาร ๒

๑) อามิสปฏิสันถาร ปฏิสันถารด้วยอามิส (คือสิ่งของ)

๒) ธรรมปฏิสันถาร ปฏิสันถารโดยธรรม

ปฏิสันถาร ได้แก่ การต้อนรับแขกผู้มาถึงถิ่น

๑) อามิสปฏิสันถาร ได้แก่ ต้อนรับด้วยให้สิ่งของ เช่น ให้น้ำร้อน หมากพลู อาหาร เป็นต้น

๒) ธรรมปฏิสันถาร ได้แก่ กล่าวธรรมให้ฟังหรือแนะนำกันในทางธรรม

๑. การกล่าวต้อนรับด้วยคำไพเราะ ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักธรรมใด ?

- ก. อามิสบูชา   ข. ปฏิบัติบูชา
ค. อามิสปฏิสันถาร   ง. ธรรมปฏิสันถาร

๒. ธรรมปฏิสันถาร หมายถึงการกระทำในข้อใด ?

- ก. ต้อนรับตามสมควร   ข. ถวายดอกไม้
ค. ถวายศาลา   ง. ถวายอาหาร

*****

๕. สุข ๒

สุข หมายถึง สภาพที่ทนได้ง่าย คือ ความสบายกายสบายใจ มี ๒ อย่าง คือ

๑) กายิกสุข สุขทางกาย หมายถึง มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มาเบียดเบียน

๒) เจตสิกสุข สุขทางใจ เมื่อกายสงบ ใจก็มีความสุข พบเจอแต่เรื่องดี ๆ มีประโยชน์ไม่ทำให้ใจขุ่นมัว หงุดหงิด

๑. ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ จัดเข้าในสุขข้อใด ?

- ก. กายิกสุข   ข. เจตสิกสุข
ค. สามิสสุข   ง. นิรามิสสุข

๒. เจตสิกสุข คือสุขทางใจ มีลักษณะเช่นไร ?

- ก. เพราะได้ลาภลอย   ข. เพราะได้รับมรดก
ค. เพราะได้เลื่อนยศ   ง. เพราะไม่ถูกกิเลสครอบงำ

๓. อะไรเป็นเหตุให้เกิดสุขทางกาย ?

- ก. ไม่มีโรค   ข. ไม่มีหนี้
ค. ไม่มีศัตรู   ง. ไม่มีกิเลส

๔. อะไรเป็นเหตุให้เกิดสุขทางใจ ?

- ก. อำนาจ   ข. ทรัพย์
ค. บริวาร   ง. คุณธรรม

๕. ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐเป็นสุขประเภทใด ?

- ก. กายิกสุข   ข. เจตสิกสุข
ค. สามิสสุข   ง. นิรามิสสุข

๖. ข้อใด เป็นเหตุให้เกิดเจตสิกสุข สุขทางใจ ?

- ก. รู้จักพอเพียง   ข. มีงานที่ดี
ค. มีทรัพย์มาก   ง. มีตำแหน่งสูง

*****

บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ (ติกะ)

๑. รัตนะ ๓

พระรัตนตรัย แก้วอันประเสริฐ มี ๓ อย่าง คือ ๑) พระพุทธรูป ๒) พระธรรม ๓) พระสงฆ์

๑) ท่านผู้สอนให้ประชาชนประพาสด้วยกาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย ที่เรียกว่า พระพุทธรูป เรียกว่า พระพุทธรูป

๒) พระธรรมวินัยที่เป็นคำสอนของท่าน เรียกว่า พระธรรม

๓) หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของท่านแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย เรียกว่า พระสงฆ์

เหตุที่เรียกว่า รัตนะ เพราะเป็นวัตถุที่ควรยำเกรง มีค่ามาก หาค่ามิได้และเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุด

๑. ชาวพุทธต้องยึดถืออะไรเป็นที่พึ่งที่ระลึก ?

ก. พระรัตนตรัย ข. พระไตรปิฎก

ค. โอวาทปาฏิโมกข์ ง. ไตรสิกขา

๒. ผู้รู้ดีรู้ชอบและสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หมายถึงใคร ?

ก. พระพุทธรูป ข. พระปัจเจกพุทธเจ้า

ค. พระอรหันต์ ง. พระสาวก

๓. พระธรรมคืออะไร ?

ก. คำสั่งสอน ข. ระเบียบ

ค. คำตักเตือน ง. กติกา

๔. ข้อใด เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ?

ก. สอนให้มิใช่ขาค ข. สอนให้มีลาภ

ค. สอนให้ทำความดี ง. สอนให้รวย

*****

๒. อุกุศลวิตก ๓

อกุศลวิตก หมายถึง ความนึกคิดนึกคิดไปในทางไม่ดีไม่งาม เป็นอกุศลจิต มี ๓ อย่าง คือ

๑) กามวิตก ความนึกคิดหมกมุ่นอยู่ในกามคุณ หมายถึง มีความกำหนัดยินดีเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดใน รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เกิดความโลภ เพ่งเล็งของผู้อื่น ทำให้เกิดความดิ้นรนอยากได้มา อาจทำให้ละเมิดศีลข้อ ๓ ได้ ถ้าไม่ป้องกันและแก้ไข การจะกำจัดกามวิตกได้ ต้องเจริญอุสภะสัญญาและสทวารสันโดษ คือ ยินดีในคู่ครองของตน

๒) พยาบาทวิตก ครุ่นคิดอาฆาตพยาบาท หมายถึง คิดทำลายล้างผลาญผู้อื่นอันมีโทษ เป็นเหตุหากไม่ยับยั้งก็จะเป็นเหตุให้ทำความชั่วต่างๆ เช่น ก่อการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย จนถึงการฆ่าฟันกันได้ ดังนั้นผู้ที่มักหงุดหงิดง่าย ขุ่นเคืองง่าย โกรธง่าย ต้องรีบแก้ไข ด้วยการพิจารณาเห็นโทษเห็นภัยของความโกรธ และหมั่นเจริญเมตตาอยู่บ่อยๆ

๓) วิหิงสาวิตก คิดหาทางเบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หมายถึง การเบียดเบียนที่ไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากลำบากของผู้อื่น ขาดความเมตตาปรานีในจิตใจ เป็นการคิดหาความทุกข์ของผู้อื่น จะแก้ไขตรงนี้ได้ต้องมีความกรุณา เอาใจเขามาใส่ใจเรา เราชักสุขเกลียดทุกข์ฉันใดเขาก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น

๑. ผู้ถูกกามวิตกครอบงำ มักมีพฤติกรรมเช่นไร ?

ก. หมกมุ่นในกาม ข. ปองร้าย

ค. คดโกง ง. ทรมาณสัตว์

๒. คนที่คิดจะทำร้ายคนอื่น เพราะถูกวิตกใดครอบงำ ?

ก. อุกุศลวิตก ข. กามวิตก

ค. พยาบาทวิตก ง. วิหิงสาวิตก

๓. ความคิดในเรื่องใด ไม่จัดเป็นอกุศลวิตก ?

ก. กาม ข. ปองร้าย

ค. เบียดเบียน ง. การศึกษา

*****

๓. กุศลวิตก ๓

กุศลวิตก หมายถึง การตรึกนึกคิดในทางที่ดีงาม (ฉลาดในการคิด) เป็นกุศลจิต มี ๓ อย่าง คือ

๑) เนกขัมมวิตก คิดออกจากกาม หมายถึง การไม่ให้จิตตกอยู่ในอำนาจของกิเลสกามและวัตถุกาม เพราะรู้เห็นด้วยปัญญา เป็นต้นเหตุที่ทำให้เดือดร้อนเป็นความทุกข์ทั้งปวง วิธีที่ดีที่สุด คือ การออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นการพรากจิตออกจากกามได้ดีที่สุด

๒) อพยยาบาทวิตก คิดในทางไม่พยาบาท หมายถึง การนึกคิดแต่เรื่องสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสามัคคี มีความรักปรารถนาดีมีความเมตตาต่อผู้อื่น ทำได้อย่างนี้จิตใจจะผ่องใสเยือกเย็นแม้มีเรื่องกระทบกระทั่งก็จะระงับได้ง่าย เพราะรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาเสมอ

๓) อวิหิงสาวิตก ไม่คิดเบียดเบียนใคร หมายถึง การคิดปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์คิดแต่จะช่วยเหลือเกื้อกูลให้ได้รับความสุขเมื่อเขามีทุกข์ ด้วยจิตมีความกรุณา ให้มีความกรุณาจิตเสมอ

๑. ความดำริที่จะไม่เบียดเบียนกัน เป็นกุศลวิตกข้อใด ?

- ก. เนกขัมมวิตก   ข. อพยยาบาทวิตก
ค. อวิหิงสาวิตก   ง. กามวิตก

๒. ความดำริที่จะไม่ปองร้ายกัน เป็นกุศลวิตกข้อใด ?

- ก. เนกขัมมวิตก   ข. อพยยาบาทวิตก
ค. อวิหิงสาวิตก   ง. กามวิตก

*****

๔. อัคคิ ๓

อัคคิ แปลว่า ไฟ หมายถึง กิเลสภายในจิตใจ เป็นไฟเผาจิตใจมนุษย์ให้เร่าร้อน มี ๓ อย่าง คือ

๑) ราคะ อัคคิ คือราคะ หมายถึง กิเลสที่มีความกำหนัดรักใคร่ในกามคุณ ๕ เป็นตัวเผาผลาญจิตใจ ราคะ อัคคิ จะดับได้ด้วยการเจริญอสุภสังขญา

๒) โทสะ อัคคิ คือโทสะ หมายถึง กิเลสที่มีความโกรธ ความขัดเคือง เป็นเหตุให้หงุดหงิด โทสะ อัคคิ จะดับได้ด้วยการเจริญเมตตาพรหมวิหาร และ อปัมมัญญาภาวนา

๓) โมหะ อัคคิ คือโมหะ หมายถึง กิเลสที่มีความลุ่มหลงไม่รู้จริง เห็นผิดเป็นชอบ โมหะ อัคคิจะดับได้ด้วยการเจริญสมาธิอยู่เป็นประจำ จนมีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิเกิด)

๑. ผู้ไม่รู้จักรับบาปบุญคุณโทษ เพราะถูกไฟอะไรเผาไหม้ ?

- ก. ราคะ   ข. โทสะ
ค. โมหะ   ง. ตัณหา

๒. เมื่อไฟคือโทสะเกิดขึ้น จะระงับด้วยวิธีใด ?

- ก. เจริญเมตตา   ข. เจริญอสุภะ
ค. เจริญปัญญา   ง. เจริญอนุสสติ

๓. รูปสวยเสียงไพเราะ ก่อให้เกิดไฟกิเลสประเภทใด ?

- ก. ไฟราคะ   ข. ไฟโทสะ
ค. ไฟโมหะ   ง. ไฟริษยา

๔. คนที่ถูกไฟโทสะเผาไหม้ มักมีอาการเช่นไร ?

- ก. โกรธง่าย   ข. หงุดหงิดง่าย
ค. อารมณ์ร้อน   ง. ถูกทุกข้อ

๕. คนที่ไม่รู้จักรับบุญคุณพ่อแม่ เพราะถูกไฟกิเลสชนิดใดเผาไหม้ ?

- ก. ไฟราคะ   ข. ไฟโทสะ
ค. ไฟโมหะ   ง. ไฟตัณหา

*****

๕. อธิปไตย ๓

อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ เป็นความต้องการที่มีอำนาจ ๓ ประเภท คือ

- ๑) อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ หมายถึง การยึดตนเองเป็นใหญ่นึกถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ เช่น เกียรติยศชื่อเสียง
- ๒) โลกอธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ หมายถึง การถือเอาความคิดเห็นของคนส่วนมากเป็นประมาณ ทำตามกระแสสังคมนิยม
- ๓) ธรรมอธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักธรรม หลักการตลอดถึงวิธีการถูกต้องมีเหตุผลเป็นใหญ่

๑. ผู้มีอัตตอธิปไตย มีลักษณะเช่นไร ?

- ก. ถือความเห็นของตน   ข. ถือความเห็นพวกพ้อง
ค. ถือความเห็นหมู่ญาติ   ง. ถือความเห็นส่วนรวม

๒. การทำงานมุ่งความถูกต้อง จัดว่ามีอธิปไตยใด?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ประชาธิปไตย

๓. ผู้มีอัตตอธิปไตย คือถืออะไรเป็นใหญ่ ?

- ก. ตนเอง   ข. พวกพ้อง
ค. หมู่ญาติ   ง. บริวาร

๔. ทำดีตามกระแสนิยมเพื่อให้ผู้อื่นยกย่องตรงกับข้อใด ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ถูกทุกข้อ ๒๓

๕. เห็นคนส่วนใหญ่ทำบุญจึงทำตาม จัดเข้าในอธิปไตยใด ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ประชาธิปไตย

๖. ความเป็นใหญ่ ใครๆ ก็ชอบ ถืออะไรเป็นใหญ่จึงจะดี ?

- ก. ถือตน   ข. ถือเสียงข้างมาก
ค. ถือประชาชน   ง. ถือธรรมะ

๗. ประชาธิปไตยล้มเหลว เพราะขาดอธิปไตยใด ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ถูกทุกข้อ

๘. ปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ใช้หลักอธิปไตยใดปกครองประเทศ ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. อนาคตอธิปไตย

๙. คำว่า ทำตามใจคือไทยแท้ จัดเข้าในอธิปไตยใด ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ประชาธิปไตย

๑๐. ประชาธิปไตย จัดเข้าในอธิปไตยใด ?

- ก. อุตตอธิปไตย   ข. โลกอธิปไตย
ค. ธรรมอธิปไตย   ง. ถูกทุกข้อ

๑๑. ประชาธิปไตยที่แท้จริงมุ่งประโยชน์เพื่อใคร ?

- ก. คนร่ำรวย   ข. คนยากจน
ค. คนมีอำนาจ   ง. ทุกๆ คน

*****

๖. ญาณ ๓

ญาณ หมายถึง ปรีชาหยั่งรู้ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) สัจจญาณ ปรีชาหยั่งรู้อริยสัจ
- ๒) กิจจญาณ ปรีชาหยั่งรู้กิจอันควรทำ
- ๓) กตญาณ ปรีชาหยั่งรู้กิจอันทำแล้ว

๑. คำว่า สัจจญาณ หมายถึงหยั่งรู้อะไร ?

- ก. ทุกข์   ข. สมุทัย
ค. นิโรธ   ง. อริยสัจ

๒. ข้อใด เป็นกิจจญาณในอริยสัจ ๔ ?

- ก. รู้ความจริง   ข. รู้สิ่งที่ควรทำ
ค. รู้สิ่งที่ทำแล้ว   ง. รู้อนาคต

๓. ญาณ ๓ มีความหมายตรงกับข้อใด ?

- ก. สมมติขั้นสูง   ข. การบรรลุธรรม
ค. ปัญญาหยั่งรู้   ง. อิทธิฤทธิ์

๗. ตัณหา ๓

ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยาก ดิ้นรน แสวงหา มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) กามตัณหา ความอยากในภพกามคุณ หมายถึง ความอยากในกามที่ชักชวนให้รักใคร่ ให้อินดี ให้พัวพัน ลุ่มหลง
- ๒) ภวตัณหา ความอยากในรูปภพ หมายถึง อยากมีอยากเป็นตามใจต้องการ เช่น อยากมีอำนาจ มีชื่อเสียง
- ๓) วิภวตัณหา ความอยากพ้นไปจากภพ(อรุภพ) หมายถึง ความไม่อยากในภพที่ไม่อยากเป็นนั่นเป็นนี่ ไม่พอใจกับสิ่งที่เป็นอย่าง

๑. ผู้อยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะถูกอะไรครอบงำ ?

ก. ราคะ	ข. โทสะ
ค. โมหะ	ง. ตัณหา

๒. ข้อใด จัดเป็นภวตัณหา ?

ก. อยากไม่เกิด	ข. อยากเกิดในรูปภพ
ค. อยากเกิดในอรุภพ	ง. อยากเกิดในกามภพ

๓. ความทะยานอยาก หมายถึงข้อใด ?

ก. ราคะ	ข. โทสะ
ค. โมหะ	ง. ตัณหา

๔. อยากกินอาหารรสอร่อยๆ จัดเป็นตัณหาประเภทใด ?

ก. กามตัณหา	ข. ภวตัณหา
ค. วิภวตัณหา	ง. ถูกทุกข้อ

๕. อยากอยู่ในตำแหน่งนานๆ จัดเป็นตัณหาประเภทใด ?

ก. กามตัณหา	ข. ภวตัณหา
ค. วิภวตัณหา	ง. ถูกทุกข้อ

*****

บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ (จตุกกะ)

๑. อริยสัจ ๔ (ความจริงอันประเสริฐ)

๑) ทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หมายถึง สภาวะที่ทนได้ยาก ความทุกข์มีหลายประการ มีทั้งทุกข์จรและทุกข์ประจำ นำมาซึ่งความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

๒) สมุทัย เหตุให้ทุกข์เกิด หมายถึง ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ซึ่งเป็นเหตุให้ทุกข์ทั้งปวงเกิด ทั้งที่เป็นกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

๓) นิโรธ ความดับทุกข์ หมายถึง ความดับตัณหาได้โดยสิ้นเชิง เพราะเป็นเหตุดับทุกข์ทั้งปวง เมื่อทุกข์ดับเพราะ นิโรธ ความสุขคือนิพพานก็ปรากฏ แต่นิโรธเป็นผลของการดับตัณหา ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ใช้ในการดับทุกข์

๔) มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หมายถึง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ), ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ), เจรจาชอบ (สัมมาวาจา), การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ), เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ), เพียรชอบ (สัมมาวายามะ), ตั้งสติชอบ (สัมมาสติ), ตั้งใจชอบ (สัมมาสมาธิ)

สรุป อริยสัจ ๔ สมุทัยกับมรรคเป็นเหตุ ทุกข์กับนิโรธเป็นผล

๑. ไม่สบายกายไม่สบายใจชื่อว่าทุกข์ เพราะเหตุใด ?

ก. ทนได้ยาก	ข. เห็นได้ยาก
ค. รักษาได้ยาก	ง. ติดตามได้ยาก

๒. ทุกข์ในอริยสัจ เกิดจากอะไร ?

ก. กิเลส	ข. กรรม
ค. วิบาก	ง. ตัณหา

๓. ความทะยานอยากจัดเข้าในข้อใด ?

ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
ค. นิโรธ	ง. มรรค

๔. ความจริงอันประเสริฐ หมายถึงธรรมใด ?

ก. ปธาน ๔	ข. อิทธิบาท ๔
ค. อริยสัจ ๔	ง. พรหมวิหาร ๔

๕. ความไม่สบายกายไม่สบายใจ เรียกว่าอะไร ?

ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
ค. นิโรธ	ง. มรรค

๖. ในอริยสัจ ๔ ข้อใดควรละ ?

ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
ค. นิโรธ	ง. มรรค

๗. ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หมายถึงข้อใด ?

ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
ค. นิโรธ	ง. มรรค

๘. ทุกข์ในอริยสัจ เกิดจากอะไร ?

ก. กิเลส	ข. กรรม
ค. วิบาก	ง. ตัณหา

๙. อริยสัจ แปลว่าอะไร ?

ก. ความจริงอันประเสริฐ	ข. ความซื่อตรง

ค. ความแท้จริง	ง. ความไม่ผิด	ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
๑๐. ในอริยสัจ ๔ ข้อใดควรกำหนดรู้ ?		ค. นิโรธ	ง. มรรค
ก. ทุกข์	ข. สมุทัย		
ค. นิโรธ	ง. มรรค		
๑๑. สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ คือข้อใด ?			

*****

๒. อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท แปลว่า ข้อปฏิบัตินำไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย เป็นคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ มี ๔ อย่าง

- ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น
- ๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ
- ๔) วิมังสา หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

๑. อิทธิบาท ๔ กล่าวถึงข้อใดก่อน ?	๓. นักเรียนผู้ต้องการจะเรียนหนังสือให้ได้ผลดี จะนำวิมังสามาใช้อย่างไร ?
ก. ฉันทะ	ข. วิริยะ
ค. จิตตะ	ง. วิมังสา
๒. นักเรียนผู้ต้องการจะเรียนหนังสือให้ได้ผลดี จะนำวิริยะมาใช้อย่างไร ?	ก. สร้างความพอใจที่จะเรียน
ก. สร้างความพอใจที่จะเรียน	ข. ใฝ่ใจใคร่รู้สิ่งต่างๆ
ค. พิจารณาทบทวนให้เข้าใจ	ง. ขยันศึกษาหาความรู้
ง. ขยันศึกษาหาความรู้	

*****

๓. อัปมัญญา ๔

อัปมัญญา หมายถึง การภาวนาอันมีสัตรหยาประมาณมิได้เป็นอารมณ์ เป็นการแผ่บุญกุศล หรือความปรารถนาดีที่ไม่เจาะจงตัวผู้รับ ไม่มีการกำหนดเขตแดน โดยแผ่ให้กับสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่า มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) เมตตา ความรักใคร่ที่ปราศจากราคะ หมายถึง การแผ่เมตตาจิตไปด้วยความรักใคร่ที่ไม่มีความกำหนดเจือปน
- ๒) กรุณา ความสงสาร หมายถึง การแผ่ความสงสารความห่วงใย คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์
- ๓) มุทิตา ความพลอยยินดี หมายถึง การชื่นชม ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี แสดงถึงความชื่นชมยินดี บันเทิงใจ
- ๔) อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง การวางตนเป็นกลาง ความวางเฉย ไม่เอนเอียงเข้าไปด้วยความไม่ชอบหรือชอบก็ตาม

ควรใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล ด้วยความยุติธรรม

อัปมัญญา คือ การแผ่โดยไม่เจาะจง

พรหมวิหาร คือ การแผ่โดยเจาะจง

๑. การภาวนาข้อใด จัดเป็นอัปมัญญา ?	ก. ตนเอง	ข. มิตร
ก. ไม่เจาะจง	ค. ศัตรู	ง. สรรพสัตว์
ค. เจาะจงสัตว์		
ง. เจาะจงตนเอง		
๒. ยินดีเมื่อเพื่อนสอบได้ จัดว่ามีอัปมัญญาข้อใด ?	๕. ขอให้สรรพสัตว์พ้นจากทุกข์เกิด เป็นการเจริญอัปมัญญาใด ?	
ก. เมตตา	ก. เมตตา	ข. กรุณา
ข. กรุณา	ค. มุทิตา	ง. อุเบกขา
ค. มุทิตา		
ง. อุเบกขา	๖. สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน เป็นการเจริญอัปมัญญาใด ?	
๓. ข้อใด จัดเป็นข้าศึกของเมตตา ?	ก. เมตตา	ข. กรุณา
ก. ความรัก	ค. มุทิตา	ง. อุเบกขา
ข. ความโลภ		
ค. ความหลง		
ง. ความพยาบาท		
๔. วิธีแผ่เมตตาที่ถูกต้อง ควรเริ่มที่ใคร ?		

*****

คหิปปฏฐิติ

๑. มิตรปฏิรูป (มิตรเทียม) ๔ จำพวก

มิตรปฏิรูป คือ มิตรเทียมหรือคนเทียมมิตร ไม่ควรคบมี ๔ จำพวก ได้แก่

๑) คนปอกลอก มี ๔ ลักษณะ คือ

- (๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
- (๒) เสียให้น้อย คิดเอาให้ได้มาก
- (๓) เมื่อมีภัยมาถึงตัว จึงรับทำกิจของเพื่อน
- (๔) คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตน

๒) คนดีแต่พูด มีลักษณะ คือ

- (๑) เก็บเอาของที่ล่วงแล้วมาปราศรัย
- (๒) อ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัย
- (๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้
- (๔) ออกปากฟังมิได้ คือ ยามเพื่อนเดือดร้อนมักมี

๓) คนหัวประจบ มีลักษณะ คือ

- (๑) จะทำชั่วก็คล้อยตาม
- (๒) จะทำดีก็คล้อยตาม
- (๓) ต่อน้ำว่าสรรเสริญ
- (๔) ลับหลังนินทา

๔) คนชักชวนในทางฉิบหาย มีลักษณะ คือ

- (๑) ชักชวนดื่มน้ำเมา
- (๒) ชักชวนเที่ยวกลางคืน
- (๓) ชักชวนให้มัวเมาในการเล่น
- (๔) ชักชวนเล่นการพนัน

มิตรปฏิรูป หรือ มิตรเทียม ๔ หมายถึง คนเทียมมิตร, คนที่พึงทราบว่าเป็นศัตรูผู้มาในร่างของมิตร

๑. มิตรปฏิรูป มีความหมายตรงกับข้อใด ?

ก. เพื่อนไม่แท้	ข. เพื่อนร่วมรุ่น
ค. เพื่อนนักเรียน	ง. เพื่อนบ้าน

๒. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เป็นลักษณะของมิตรประเภทใด ?

ก. คนดีแต่พูด	ข. คนปอกลอก
ค. คนหัวประจบ	ง. คนชวนทำชั่ว

๓. คนดีแต่พูดในมิตรปฏิรูป มีลักษณะเช่นไร ?

ก. พูดมาก	ข. พูดไร้สาระ
ค. ออกปากฟังไม่ได้	ง. พูดเพื่อเจ้า

๔. คนหัวประจบ มีลักษณะเช่นไร ?

ก. ต่อน้ำสรรเสริญ	ข. ชวนเล่นพนัน
ค. ฟังไม่ได้	ง. ชวนเที่ยวกลางคืน

๕. เพื่อนหน้าไหว้หลังหลอก จัดเข้าในมิตรประเภทใด ?

ก. ปอกลอก	ข. ดีแต่พูด
ค. หัวประจบ	ง. หลอกลวง

*****

๒. มิตรแท้ ๔ จำพวก

มิตรแท้ คือ มิตรที่ดีหรือกัลยาณมิตร มี ๔ จำพวก คือ

๑) มิตรมีอุปการะ มีลักษณะ คือ

- (๑) ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว
- (๒) ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว
- (๓) เมื่อมีภัย เอาเป็นที่พึ่งพำนักได้
- (๔) เมื่อมีธุระ ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ คือ

- (๑) ขยายความลับของตนแก่เพื่อน เปิดเผยจริงใจ
- (๒) ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย
- (๓) ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ
- (๔) แม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้

๓) มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ คือ

- (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- (๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ความดี
- (๓) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- (๔) บอกทางสวรรค์ให้

๔) มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ คือ

- (๑) ทุกข์ ทุกข์ด้วย
- (๒) สุข สุขด้วย
- (๓) โต้เถียงคนที่พูดติเตียนเพื่อน
- (๔) รับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

มิตรแท้ ๔ หรือ สุธมมิตร หมายถึง มิตรมีใจดี, มิตรที่จริงใจ

๑. มิตรแท้ มีลักษณะเช่นไร ?

ก. มีอุปการะ	ข. ร่วมสุขร่วมทุกข์
ค. แนะนำประโยชน์	ง. ถูกทุกข้อ

๒. มิตรมีอุปการะ มีลักษณะเช่นไร ?

ก. ป้องกันภัย	ข. ตายแทนได้
ค. ร่วมสุขร่วมทุกข์	ง. รักษาความลับ

๓. เพื่อนที่ไม่ทิ้งกันในยามมีภัย จัดเข้าในมิตรแท้ประเภทใด ?

ก. มีอุปการะ	ข. ร่วมสุขร่วมทุกข์
ค. แนะนำประโยชน์	ง. มีความรักใคร่

๔. มิตรแนะนำประโยชน์ ตรงกับข้อใด ?

ก. ร่วมสุขร่วมทุกข์	ข. รักษาความลับ
ค. บอกทางสวรรค์	ง. ไม่ทิ้งกัน

๕. โต้แย้งคนที่พูดติเตียนเพื่อน เป็นลักษณะของมิตรประเภทใด ?

ก. มีอุปการะ	ข. ร่วมสุขร่วมทุกข์
ค. แนะนำประโยชน์	ง. มีความรักใคร่